

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Круглова Костянтина Олександровича**
«Соціальний капітал як чинник суб'єктивного благополуччя
працівників підприємства з різним груповим статусом», подану на
здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та
поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія

Соціальні, економічні і політичні зміни останніх років призводять до зростання психологічної напруженості у суспільстві в цілому та в окремих організаціях, отже збільшуються вимоги до працездатності персоналу, що у свою чергу, впливає на відчуття їх благополуччя. Гостро постає проблема пошуку нових ресурсів задля успішної адаптації співпрацівників підприємства, що актуалізує питання впливу соціального капіталу як певного ресурсу взаємодії між людьми, який ґрунтується на довірі та передбачає прийняття спільних норм та цінностей підприємства, на суб'єктивне благополуччя.

Як стратегічну мету дослідження дисертант визначає підвищення суб'єктивного благополуччя працівників з різним груповим статусом – керівного складу та виконавців – через залучення ресурсів їх соціального капіталу. Отже, актуальність обраної дисертантом наукової проблеми та її соціальну і практичну значущість достатньою мірою обґрунтовано в роботі, крім того, тема співвідноситься з власним практичним досвідом автора.

Вагомість проведеного дослідження підтверджено його виконанням у межах науково-дослідної теми кафедри психології Херсонського державного університету «Соціально-психологічні виміри становлення та розвитку особистості» (№ держ. реєстрації 0119U101096).

Дисертант зауважує, що за структурою та змістом соціального капіталу він може бути розглянутий як ресурс, де сконцентровано можливості учасників соціальної взаємодії та їх відносини, який сприяє інтеграції до соціального середовища та позитивно впливає на суб'єктивне благополуччя.

Заслуговує на схвалення розроблена та обґрунтована дисертантом структурно-функціональна модель соціального капіталу як чинника суб'єктивного благополуччя працівників підприємства з різним груповим статусом, в структурі якої виділено такі основні складові соціального капіталу – соціально-комунікативна, ціннісно-нормативна, складова міжособистісної та інституційної довіри. Цікавою є авторська типологія суб'єктивного благополуччя працівників підприємства залежно від задіяння ресурсів соціального капіталу: професійне, соціальне, особистісне, емоційне, економічне благополуччя. Це надає можливість охарактеризувати дисертацію К.О. Круглова як таку, що містить наукову новизну.

У *першому розділі* дисертації «Теоретико-методологічні основи вивчення соціального капіталу як чинника суб'єктивного благополуччя особистості» К. О. Кругловим розглянуто наукові підходи до вивчення соціального капіталу у соціології, економіці, психології, що підкреслює міждисциплінарний контекст дослідження. На основі аналізування наукових джерел дисертант узагальнює, що соціальний капітал є системно організованим та збалансованим ресурсом соціально-психологічних відносин особистості із суспільством та своїм безпосереднім оточенням, що ґрунтується на довірі, та сприяє підвищенню суб'єктивного благополуччя та адаптованості особистості в соціумі. У розділі всебічно представлено погляди зарубіжних та вітчизняних вчених на зміст понять «психологічне благополуччя», «суб'єктивне благополуччя», «суб'єктивне соціальне благополуччя», що дозволило концептуально визначити сутність досліджуваних категорій.

Автором роботи розкрито, проаналізовано та систематизовано погляди науковців щодо визначення поняття «соціальний груповий статус», його об'єктивної та суб'єктивної складових, які достатньою мірою операціоналізовано; основні критерії виділення та показники покладено в основу емпіричного дослідження.

Вважаємо, що теоретичний аналіз є логічним, послідовним, враховує всі аспекти заявленої автором дисертації наукової проблеми.

У *другому розділі* дисертації «Науково-методичні засади емпіричного дослідження соціального капіталу як чинника суб'єктивного благополуччя працівників з різним груповим статусом» представлено та обґрунтовано процедуру емпіричного дослідження, описано організацію етапів дослідження, обґрунтовано добір діагностичного інструментарію та формування вибірки.

Необхідно відзначити обґрунтованість побудови емпіричної моделі дослідження, в якій визначено етапи, зокрема, організаційний, діагностичний, науково-пошуковий (складається з трьох дослідницьких стадій – підготовчої, пошукової, аналітичної), їх психодіагностичне забезпечення, критерії та показники соціального капіталу як чинника суб'єктивного благополуччя працівників підприємства з різним груповим статусом.

Вважаємо за необхідне підкреслити класичний варіант побудови емпіричного дослідження – виокремлення для порівняння двох груп – менеджерів та працівників-«виконавців», що надає можливість верифікувати отримані результати. Застосовані у роботі діагностичні методи є адекватними поставленій меті та завданням дослідження. Також слід відзначити якісно обґрунтовану вибірку із виділенням основних емпіричних показників її розподілу: посада, дохід, вік, стать, стаж роботи, рівень освіти. Доцільним є застосування методів статистичної обробки даних дослідження, зокрема, порівняльного, кореляційного і факторного аналізу, які є достатньою мірою обґрунтованими з математичної та психологічної точки зору.

У *третьому розділі* «Емпіричне дослідження соціального капіталу як чинника суб'єктивного благополуччя працівників підприємства з різним груповим статусом» представлений порівняльний аналіз за основними складовими соціального капіталу у групах працівників. Визначено відмінності у характеристиках індивідуального та групового соціального

капіталу, організаційній ідентичності, рівні відповідності між індивідуальними та груповими цінностями, показниками міжособистісної та інституційної довіри.

Описано особливості складових та проявів суб'єктивного благополуччя у керівників та співпрацівників-«виконавців»; досліджено суб'єктивні та об'єктивні прояви соціального групового статусу працівників підприємства. Цікавим є отриманий дисертантом висновок про те, що керівники різних структурних підрозділів підприємств надають перевагу організаційним та результативним параметрам роботи; респонденти із досліджуваної вибірки «виконавців» більшу увагу приділяють емоційним характеристикам психологічної атмосфери у колективі. За допомогою кореляційного аналізу встановлено взаємозв'язки між соціальним капіталом та психологічним благополуччям співпрацівників з різним груповим статусом на підприємстві. Заслуговує схвалення типологія суб'єктивного благополуччя, яку отримано дисертантом через факторний аналіз залежно від впливу показників соціального капіталу.

Можна зробити загальний висновок, що отримані в роботі результати характеризуються новизною й мають конкретну науково-практичну цінність, можуть бути використані в процесі подальшої розробки цієї проблематики.

Загалом позитивно оцінюючи рецензовану роботу К. О. Круглова, вважаємо за доцільне висловити зауваження та побажання до деяких аспектів дисертації:

1) Перше побажання стосується побудови методологічного підґрунтя дослідження. Автор цілком слушно вказує на застосування системного та ресурсного підходів (стор.22); психосоціального та суб'єктного підходів (стор.81). Хотілося б отримати уточнення – на якому етапі наукового дослідження, задля вивчення яких феноменів застосовано той чи інший методологічний підхід.

2) При характеристиці досліджуваної вибірки дисертантом детально подано її розподіл за різними критеріями, зокрема, за віком, статтю, стажем

роботи, але ж у результатах емпіричної частини не представлено особливостей прояву соціального капіталу та суб'єктивного благополуччя у таких групах. Проте вважаємо такий напрям подальших досліджень цікавим і перспективним.

3) Підтримуємо дисертанта у думці про розподіл соціального капіталу на індивідуальний та груповий. Просимо пояснити, чому для діагностування групового соціального капіталу релевантною визнано методику для вивчення характеристик соціально-психологічного клімату організації.

Наведені зауваження не ставлять під сумнів вагомість основних результатів дисертаційного дослідження і, отже, не можуть вплинути на його обґрунтовану вище загальну позитивну оцінку.

Дисертація Круглова Костянтина Олександровича за змістом відповідає спеціальності 053 Психологія, має прийняті для науково-кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії обсяг і структуру.

Результати дослідження пройшли апробацію шляхом їх обговорення на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, основний зміст та положення дисертації К. О. Круглова відображено у 16 публікаціях, серед яких слід відзначити статтю у виданні, що входить до наукометричної бази Scopus, розділ у колективній монографії, статті у фахових наукових виданнях з психології; всі основні наукові результати відображено у публікаціях.

Структура дисертації відповідає меті дослідження та її завданням, аналізуванню її за змістом розділів дозволяє визначити основні наукові результати, які підкреслюють теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи К.О. Круглова. Ознак порушення дисертантом академічної доброчесності не встановлено.

В цілому робота Круглова Костянтина Олександровича «Соціальний капітал як чинник суб'єктивного благополуччя працівників підприємства з різним груповим статусом» є оригінальним цілісним науковим дослідженням, що є результатом самостійної дослідницької роботи автора; в

дисертації отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукову проблему покращення суб'єктивного благополуччя працівників підприємств через задіяння ресурсів соціального капіталу, має значне практичне застосування, за своїм змістом та оформленням відповідає спеціальності 053 Психологія та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України від 31.05.2019 № 759), вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ № 44 від 12.01.2022 року, що висувуються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її автор, Круглов Костянтин Олександрович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 053 Психологія.

Офіційний опонент:

Доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної психології

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника МОН України Любомира ПЛЕЦЬКА

